

Ramazan Sözlüğü

Yrd. Doç. Dr. Nimetullah AKIN

ÖNSÖZ

Yrd. Doç. Dr. Nimetullah AKIN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

On bir ayın sultanı Ramazan sadece ibadet hayatımıza değil aynı zamanda toplumsal birlikteliğimize ve kültürümüze de değişik renkler katmaktadır. Yine iftar davetleri, sahur yemekleri başlayacak, çocuğumuzun elinden tutup teravih namazına giderek selatu selamlarla, ilahilerle, çektiğimiz tespihlerle ruhumuzu neşlendirip arındıracağız. Geceleri maniler eşliğinde davullar vuracak, iftar soframızda konuklar ağırlayacak ya da biz bir dostun sofrasında iftar açacağız.

Elinizdeki bu kitapçık Ramazan Ayının bu tatlı iklimini kelimelere dökerek size sunma amacıyla hazırlanmış alfabetik bir Ramazan sözlüğüdür. Bir ilmihal kitabından farklı olarak bu kitapçıkta Ramazanın hem dini hem de kültürel boyutuna değinilmektedir. Bu güzel Ayı bütün bereketiyle yaşamınızı ve diğer günlerinizin de Ramazan gibi huzurlu ve kötülüklerde arınmış olarak geçmesini dileyerek Ramazanınız mübarek bayramınız kutlu olsun diyoruz.

İÇİNDEKİLER

ADAK ORUCU	İFTAR ETMEK	NAFİLE ORUÇ	NÜKTELERİ
ARİFE/AREFE GÜNÜ	İFTAR VAKTİ	NİYET	RAMAZAN PİDESİ
AŞURE ORUCU	İFTAR DAVETİ	ORUÇ VERMEK	RAMAZANİYE
BAYRAM	İFTAR TOPU	ORUÇ SATMAK	REYYAN KAPISI
BAYRAM NAMAZI	İFTARİYE	ORUÇ TUTMAK	SAHUR
BAYRAMİYE	İMSAK VAKTİ	ORUÇ BOZMAK	SAİM
DAVUT ORUCU	İMSAKİYE	ÖZÜRLÜNÜN ORUCU	SAVM/SİYAM
DİL ORUCU	İTİKAF	RAMAZANİYELİK	SAYA
DIŞ KİRASI	KADİR GECESİ	RAMAZAN AYI	TERAVİH
FİDYE	KAZA ORUCU	RAMAZAN/İFTAR	ÜÇ AYLAR
FİTRE/FITIR	KEFARET ORUCU\	ÇADIRI	YEVİM-İ ŞEKK
SADAKASI	KÜPECİK	RAMAZAN DAVULU	YOLCULUK
HİCRİ TAKVİM	MAHYA	RAMAZAN MANİLERİ	SEFER
HUZUR DERSLERİ	MUKABELE	RAMAZAN	

ADAK ORUCU: Adak bir dileğin gerçekleşmesi için kişinin yapması gerekmeyen bir ibadeti yapacağına dair Allah'a söz vermesi demektir. Adak orucu ise herhangi bir sebepten dolayı bir kişinin üzerine farz veya vacip olmayan bir orucu tutmak için Allah'a söz vermesi. Mesela "Oğlum askerden sağ salim gelirse dört gün oruç tutacağım" gibi.

ARİFE/AREFE GÜNÜ: Ramazan ve Kurban Bayramlarının bir gün öncesine denir. Ramazan Ayının son günü olan Arife oruç ve teravih namazının sona erdiğinin bir işarettir. Müslümanlar arife gününde bir yandan bereketli bir ibadet ayına veda etmenin üzüntüsünü diğer yanda da İbadetlerini yerine getirerek Bayram'a girmenin mutluluğunu yaşarlar. Ramazan ayının son haftasında itibaren evler arife gününe kadar yeniden elden geçirilip temizlenir. Arife günü Bayram'da giyilecek giysiler çıkarılır ütülenir ve çocuklar için bayramlık, Misafirler için çikolata ve şeker alınır. İkindiden sonra aramızdan ayrılıp giden yakınlarımızın kabirlerini ziyaret etmek için kabristana gidilir. Kur'anı Kerim okunup dualar edilerek hayatta olmayan yakınların bayramı kutlanır. Arife gününün en önemli işlerinden birisi bayram tatlısı hazırlamaktır.

AŞURE ORUCU: Aşure günü Hicri aylardan Muharrem Ayının onuncu günüdür. Bu günün önemini ortaya koyan

olaylar hakkında farklı şeyler anlatılır. Buna göre Aşure günü Hz. Ademin tövbesinin kabul olduğu, Hz. Nuh'un tufanın meydana geldiği, Hz. Yunus'un balığın karnından çıktığı, Hz. İdris'in canlı olarak göğe çekildiği, Hz. İbrahim'in ateşte yanmadığı, Hz. Musa'nın Kızıl denizi geçtiği, Hz. Yusuf'un kuyudan çıktığı, Hz. Yakub'un, oğlu Hz. Yusuf'a kavuştuğu, Hz. Eyyüb'ün hastalıktan kurtulduğu söylenir. Ancak bunların doğruluğu ya da hangisinin doğru olduğu kesin değildir.

Hadis kitaplarının oruç bölümünde geçen bir hadisi şerif'e göre Hz. Peygamber Mekke'den Medine'ye geldiğinde oradaki Yahudilerin Aşure günü oruç tuttuklarını görünce "Bu nedir?" diye sordu. Yahudiler: "Bu Allah'ın İsrail oğullarını düşmanından kurtardığı salih bir gündür. Musa bu günde oruç tutardı" dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber "Ben Musa'ya sizden daha yakınım" buyurdu. (Buhari, Savm 69) Hz. Peygamber Aşure günü oruç tutmuş ve dostlarına da tutmalarını tavsiye etmiştir. Dolayısı ile bu gün oruç tutmak sünnettir. Aşure Gününde yapılan geleneksel bir tatlı vardır. İçinde çeşitli kuru yemiş ve gıdaların bulunduğu Aşure tatlısı. Bunun Nuh Tufanından kalma olduğu söylenir. Söylenceye göre tufan başladığında günlerce yeryüzü sular altında kaldı. Muharrem Ayının 10. günü sular çekilip gemi karaya oturduğunda gemide son kalan yiyecekler bir araya

getirilerek Aşure yapılmış. Ve Aşure yemeği o günlerin bir hatırası olarak devam etmiştir.

BAYRAM: Millî veya dini bakımdan önemi olan ve kutlanan gün veya günler. Müslümanların iki tane önemli dini Bayramı vardır. Bunlardan birisi Ramazan Ayının bitiminde kutlanan Ramazan Bayramı diğeri ise Kurban Bayramıdır. Dini bayramların zamanı Hicri takvime göre hesaplandığı için, her yıl yaklaşık 10 günlük bir gerilemeyle değişik tarihlerle denk gelmektedir. Ramazan Bayramı Arabi aylardan Şevval Ayının ilk üç gününde kutlanır. Bayram Kutlaması sabah kılınan Bayram namazı ve namaz sonrası yapılan ve Kabir ziyaretleri ile başlar Burada Kur'an okunup dualar yapılır ve daha sonra yörelere göre değişen etkinliklerle devam eder. Bayramlar, İslam ülkelerinde geniş katılımlarla kutlanır. Yardımlaşma ve İslam kardeşliği duygusunun en üst seviye olduğu, insanların birbirlerine daha yakın ve daha sevgi dolu hisler beslediği günlerdir. Tebrikleşmeler, küçüklerin büyüklerin ellerini öpmesi, misafirlğe gidilip aile büyüklerinin, yaşlı ve hastaların ziyaret edilerek sevindirilmesi Bayramların çok önemli etkinliklerindendir. Eski Bayramların gönle hoş gelen o kutlamaları günümüzde yerini giderek daha çok tatil zihniyetini yansıtan bir bayram anlayışına terk etmektedir. Bayram'dan günler önce rezervasyonlar yaptırılarak tatil mekanlarına sığılması ve bir araya gelinerek mutlulu-

ğun paylaşılması gerektiği bu günlerde kendi yalnızlığına sığınmak modern hayatın bir cilvesi olsa gerek.

BAYRAM NAMAZI: Bayram günleri güneş doğduktan sonra kılınması vacip olan iki rekatlık bir namazdır. Sabah Namazı kıldıktan sonra Güneş doğuncaya kadar yapılan dini sohbetin ardından güneş doğunca kamet getirilerek hangi Bayram namazı kılınacaksa o namaza niyet edilir. Tekbir alındıktan sonra sübhaneke duası okunur. Ardından imamla birlikte üç defa tekbir alınır. 4. tekbirde eller bağlanır. İmam fatihayı ve ardından okuduğu ayetleri bitirince rükua gitmeden önce tekrar üç defa tekbir alınıp 4. tekbirde rükua gidilir. Rükua ve secde yapıldıktan sonra ikinci rekatta imam fatiha ve arkasından okuyacağı ayetleri bitirince üç defa tekbir alınıp rükua ve secde yapılarak oturulur. Ettehiyyatu ve diğer dualar okunduktan sonra selam verilir. Namazdan sonra İmam minbere çıkarak bir hutbe okur ve hutbenin bitiminde dua edilerek Bayram namazı son bulmuş olur.

BAYRAMİYE: Divan edebiyatında bayramı anlatan ve ondan bahseden şiirlere bayramiye diğeri bir adı ile de ıydiye denir. Bayramiyeler bazen şairlerin saygı duydukları kişilere sunulmak üzere kaleme aldıkları kasidelerin giriş bölümünde yer alırlar. Bu bölümlere nesib ve teşbib bölümü denir.

DAVUT ORUCU: Peygamberlerden Hz. Davut'un tuttuğu oruç şeklidir. Buna göre Hz. Davut bir gün oruç tutar bir gün tutmazdı. Hz. Peygamber'in dostlarından Abdullah b. Amr çok oruç tutmayı seven birisi idi. Bütün seneyi oruçlu geçirmeye çalışırdı. Bunu üzerine Hz. Peygamber ona "Hz. Davut'un orucu gibi oruç tut. O bir gün oruç tutar bir gün tutmazdı." buyurmuştur. (Buhari, Savm 59)

DİL ORUCU/MERYEM ORUCU: Susmak ve konuşmamak şeklinde dilini tutma orucudur. Adını Kur'anı Kerim'de Meryem Suresinde Hz. Meryem ile ilgili olaydan alır. Olaya göre Hz. Meryem Hz. İsa'yı babasız olarak dünyaya getirdiğinde çevresindekilerin ayıplamalarından çekinir. Bunun üzerine Yüce Allah ona kimse ile konuşmamasını ve soru sorulduğu zaman oruçlu olduğunu söylemesini emrederek şöyle buyurur: "Eğer insanlardan birini görürsen deki: ben merhametli olan Allah'a oruç adadım. Bugün artık kimse ile konuşmayacağım." (Meryem Suresi 26. ayet) Bu emri alan Hz. Meryem, tek kelime dahi söylemeden kucığında çocuğu ile insanların yanına gelir. İnsanların onu ayıplaması ve çocuğu nasıl dünyaya getirdiğini sorması üzerine hiçbir şey söylemeden çocuğu gösterir. O zaman daha ana kucığında bir bebek olan Hz. İsa bir mucize eseri olarak konuşmaya başlar ve şunları söyler: "Ben Allah'ın

kuluyum. O bana Kitabı verdi ve beni peygamber yaptı. Nerede olursam olayım o beni mübarek kıldı yaşadığım sürece bana namaz kılmayı ve zekat vermeyi emretti." (Meryem Suresi 30. ve 31. ayetler). Hz. Meryem'den kalan ve dil orucu de denilen bu konuşmama orucu İslam'da bir ibadet olarak yer almamaktadır. Bunun ya önceki dönemlerde var olan ya da sadece Hz. Meryem'le sınırlı bir oruç ibadeti olduğu söylenebilir.

DIŞ KİRASI: İftar davetine katılan konuklara iftar sonrası verilen para. Osmanlı döneminde zengin köşk veya konaklarda fakir halk içinde sofralar hazırlanır, kim gelirse gelsin içeriye alınır. Misafirler iftarını yapıp teravih namazına gitmek için kalktıklarında konak sahibi kadife kese içerisine koyduğu altın veya gümüş paraları dış kirası olarak verirdi. Yemeğini bitirenler dış kiralalarını aldıktan sonra "Kesenize bereket", "Allah daha çok versin", "Ziyade olsun" gibi dualarla konaktan ayrılırlardı. İlk defa Fatih'in sadrazamı olan Mahmut Paşa tarafından uygulandığı sanılan bu adet gereğince iftara katılanlar dışlerini davet sahibinin zevkine kiralamış oluyorlardı. Mahmut Paşa ayrıca nohutlu pilav yaptırır ve içine nohut büyüklüğünde altınlar koydururdu. Davetliler nohut büyüklüğünde bir altının dışlerine takılması umuduyla dört gözle nohutlu pilavı beklerlerdi. Dış kirası denilen bu hediye zarif

gerekçesi her ne kadar davetlilerin o gece zahmet edip gelerek, hane sahibinin sevap kazanmasına vesile olması gibi sunulsa da aslında amaç bu sebeple muhtaçlara yardımda bulunmak, onları sevindirmektir. Sultan 2. Abdülhamit zamanında sadece fakirler için uygulanmıştır.

FİDYE: İslam Dini'nde düşkün veya yaşlı ya da iyileşmeyecek derecede hasta olmak gibi her hangi bir mazeretten dolayı ibadetini yerine getiremeyen kimse o ibadete bedel olarak fidye verir. Fidyeye Bakara Suresi 184. ayeti ile belirlenmiştir: "... Oruç tutmaya gücü yetmeyenlere, bir yoksulu doyuracak kadar fidye gerekir..." Fidyenin miktarı aynen fitre kadardır. Bu fidyeler Ramazan Ayı içerisinde, başında veya sonunda ödenebilir. Fidyeyi tek bir fakire verilebileceği, farklı kişiler arasında da bölüştürülebilir. Oruç tutamayan kimse fidye vermeye de gücü yetmiyorsa Allah'tan affını isteyerek dua ederler. Oruç tutmaya gücü yetmeyen yaşlılar ile iyileşme ümidi olmayan hastalar eğer ileride tutabilecek duruma gelirlerse tutamadıkları oruçları kaza etmeleri gerekir. Önceden verdikleri fidyelerin hükmü kalmaz, bunlar nafile başığı sayılır.

FİTİRE/FİTİR SADAKASI: Dini-mizce Ramazan ayı içinde verilmesi istenen, miktarı belirli sadakadır. Yaşayan her insan için verilen bir yaratılış şükürü

ve baş göz sadakası olarak da ifade edilir. Bu yüzden kişinin büyük, küçük, akıllı, akli dengesi bozuk olup olmaması önemli değildir. Barınma ve temel ihtiyaçları dışında nisap denilen belli miktar mala sahip olan her Müslüman başka bir şart aranmaksızın bu fitre sadakasını öder. Küçüklerin ve akli dengesi bozuk olan kimselerin fitresi sorumlu ev reisi tarafından ödenir. Fitrenin verilme vakti Ramazan'ın başlangıcından itibaren Bayram gününe kadardır. Bayram'dan evvel mutlaka verilmiş olmalıdır. Fitrenin miktarı bir fakirin bir günlük yemek ihtiyacıdır. Her sene müftülükler buldukları semt sakinlerinin iki öğün yemek parasını, verilecek fitrenin miktarı olarak ilan ederler. Ancak ilan edilen bu rakam alt sınırdır. İmkânı olanların bu alt sınıra bağlı kalmaları gerekmez.

HİCRİ TAKVİM: Hz. Ömer döneminden itibaren Müslümanlar tarafından kullanılmaya başlanan takvimin adıdır. Şu 12 aydan oluşur: Muharrem, safer, rebiülevvel, rebiülahir, cemaziyülevvel, cemaziyühahir, recep, şaban, ramazan, şevval, zilkade, Zilhicce. Ayın yörüngesi üzerinde dönüşüne göre düzenlendiği için Kameri Takvim de denir. Müslümanların Mekke'den Medine'ye hicret edişlerini esas alan Hicri takvim birkaç Müslüman ülkeyi saymazsak günümüzde yerini Miladi takvime bırakmıştır. Ancak yine de Müslümanların

ibadet hayatında hicri takvimin önemli bir yeri vardır. Çünkü ibadetler genellikle buna göre düzenlenir.

HUZUR DERSLERİ: Ramazan ayında Osmanlı Sarayında Sultanın huzurunda yapılan Kur'anı Kerim ve tefsir dersleridir. Ramazan Ayının ilk günü başlayan Huzur dersleriyle Sultan dolaylı olarak dini konularda bilgilendirilmiş olurdu. Derslere ders veren haricinde 15 alim olarak katılırdı. Huzur dersini veren kişiye Mukarrir denir. Bu kişi dönemin en seçkin ve kıdemli alimidir. Dersi dinleyen ve soru soran alimlere ise Muhatap adı verilir. Şeyhülislamlık makamının onayı ve tavsiyesi ile belirlenen Mukarrir ve Muhataplar İstanbul'da ikamet edenler arasından seçilirdi. Sultan III. Mustafa tarafından 1172 (1758) senesi Ramazan'ında bir kanuna bağlanan Huzur Dersleri belirtilen tarihten itibaren 169 sene aralıksız devam etmiş ve 1341 (1923) senesi Ramazan ayında sona ermiştir.

İFTAR ETMEK: Oruç açmak. Oruçta iftar vaktinde sona erdirmek.

İFTAR VAKTİ: İftar vakti Akşam namazı vaktinin girmesi ve akşam ezanının okunması ile başlar. Oruç tutan Müslümanlar ezanın okunması ile birlikte dua ederek oruçlarını açarlar.

İFTAR DAVETİ: Ramazan ayında özellikle maddi durumu iyi olmayan in-

sanların oruç açmalarını sağlamak ve onlarla birlikte aynı sofraya oturmak için verilen davet. Eskiden hali vakti yerinde olan Müslümanlar Ramazan Ayı boyunca hemen hemen her gün ya iftar verir veya bir iftara katılırdı. Günümüzde de devam eden iftar daveti geleneği Ramazan Ayının bereketini sofralardaki birlikteliğe yansıtmaktadır.

İFTAR TOPU: İftar vaktinin geldiğini bildirmek üzere atılan toptur. Günümüzde Anadolu'nun bazı yörelerinde hala yaşayan bir gelenek halinde varlığını sürdürmekte olan iftar topu eskiden bütün bir şehre iftar vaktini bildirmek amacıyla Ramazanlarda kale burçlarından ya da şehrin en yüksek tepesinden atılırdı. Burçlar yüksek olduğu için, oralardan atılan topun sesi daha çok yerden duyulabilirdi.

İFTARIYE: İftar vakti ezan okunduktan sonra oruç açmak için hazırlanmış olan iftarlık yiyecekler, iftar tabağı. İftar sofrası iki aşamalıdır. Birinci aşama iftariye ikincisi de yemeklerin yendiği bölüm. Küçük tabaklarda reçeller, peynirler, zeytinler ve benzeri yiyeceklerden teker teker alınır. Bunların yanında fırınlardan yeni çıkmış pideler vardır. İftar edildikten sonra kalkılır ve isteyenler ezanla gelen sese uyarak akşam namazını kılar. Sonra, yeniden hazırlanmış olan sofranın başına oturulur. İftariye tabağının baş konduğu hiç şüphesiz hurmadır.

İMSAK VAKTİ: Oruç tutmaya başlanılan vakit. Kur'anı Kerim'de Bakara Suresi 187. ayette imsak vaktini "Beyaz ipliğin siyah iplikten ayırtıldığı" vakit olarak tanımlamaktadır. Buradaki siyah iplikten maksat gece beyaz iplikten maksat ise gündüzdür. Yukarıda bahsedilen ayeti duyan bir sahabi gece eline bir siyah bir de beyaz ip alarak sahurunu yapmaya başlamış. Sahuruna ta ki bu iki ipliği birbirinden ayırmaya kadar devam etmiş. Sabah olunca durumu Hz. Peygamber'e aktarınca Hz. Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuş: "Senin yastığın ne kadar da büyükmüş! Ayette kastedilen, gündüzün beyazlığı ve gecenin siyahlığıdır. Bunları bir yastığın altına nasıl sığdırırsın!" (Buhari, Savm, 16). İmsak bir yandan oruç vaktinin başlangıcını ilan ederken diğer yandan da sabah namazının vaktinin girdiğini bildirir. Hz. Peygamber döneminde Ramazan ayında gece iki ezan okunurdu. Birincisi Hz. Bilal okurdu. Bu ezandan sonra sahura kalkılır ve Abdullah ibni Ümmü Mektum ezan okuyuncaya kadar sahur yapılırdı. Abdullah ezan okuduğunda yeme içmeye son verilirdi. Çünkü Abdullah'ın ezanı İmsak vaktini bildirirdi.

İMSAKİYE: İmsak ve namaz vakitlerini ve Bayram Namazının kılınacağı saati gösteren ve özellikle ramazan ayında dağıtılan vakit cetvelinin adıdır. Rahatça taşınabilir ve her zaman kolaylık

la ulaşılabilir olması dolayısıyla Ramazan aylarında değişik firmalar tarafından reklam amacına da yönelik olarak değişik tür ve desenlerde bastırılarak ücretsiz dağıtılır.

İTİKAF: Sorumluluk yaşında olan aklı başında bir Müslümanın beş vakit namaz kılınan bir mescitte ibadete niyet ederek belli bir süre kalması. Kur'anı Kerim'in Bakara Suresi 125. ayetinde "Biz İbrahim ve İsmail'e tavaf edenler ve itikafa girenler için evimi temiz tutun diye emretmiştik" buyrulurken itikaf ibadetinin önceki ümmetlerde de var olduğuna işaret edilmektedir. Çeşitli hadislerde geçen ifadelerde Peygamber Efendimizin özellikle Ramazan Ayı içinde ve Ramazanın son on gününde itikaf yaptığı yer almaktadır. Sevgili eşi Hz. Aişe vefatına kadar Hz. Peygamber'in Ramazanın son on günü itikafa girdiğini bizlere aktarmaktadır. (Buhari, İtikaf, 1).

KADİR GECESİ: Ramazan'ın son 10 günü içerisinde saklı olan mübarek bir gecedir. Kur'anı Kerim'in 97. Suresi bu gecenin değerinden bahsetmektedir. Sevgili Peygamberimiz bunun kesinlikle hangi gece olduğunu belirtmemiş, ancak onu Ramazanın son 10 günü içinde aramamızı tavsiye buyurmuştur. Ülkemizde genellikle Ramazanın 27. gecesi kadir gecesi olarak kabul edilir. İnanarak ve sevabını Allah'tan umarak kadir gecesini ihya eden kimsenin geç-

miş günahların bağışlanır. (Buhari, fazlu leyleti'lkadr 1). Peygamber'in bu gece en çok şu duayı yaptığı belirtilir. "Allahume inneke afuvvun kerimun tuhibbul afve fa'fu anni" (Allahım sen çok affediciisin, çok cömertsin, affetmeyi seversin, beni de affet) (Tirmizi, daavat)

KAZA ORUCU: Bozulan orucun yerine gününe gün oruç tutmaktır. Bir kimse başladığı orucu herhangi bir sebepten dolayı bozarsa onu bir başka günde yeniden tutmak zorundadır. Bu orucun farz, vacip veya nafil olması önemli değildir. Nafil orucunu bozsa bile onun kazası farz haline gelmiş olur.

KEFARET ORUCU: Ramazan'da orucunu bilerek bozan bir kişinin tutması gereken ceza orucudur. Kefaret orucunun süresi hicri takvime göre iki ay ya da 60 gündür. Ancak bu 60 günlük oruç hiç ara vermeksizin tutulması gerekir. Bir yerde ara verilirse ne kadar tutmuş olursa olsun 60 günlük kefarete orucu yeniden tutulmaya başlanır. Kefaret orucunun yanında bozulan orucun da kazası gerekir. Böylece oruç tutulacak gün sayısı 61 olur. Kefaret, sadece Ramazan orucunun bilerek bozulmasının cezasıdır. Diğer oruçların bozulması halinde yalnız kaza, yani gününe gün oruç tutmak yeterli olur. Kefaret orucu, ara verilmeden peş peşe tutulacağı için Ramazan ayına ve oruç tutulması haram olan günlere rastlamaması gerekir. Kadınlar kefarete orucu tutarken

araya adet hallerinin girmesi kefarete zarar vermez. Temizlenince tutmaya devam ederler. Ancak adet hali bittigi halde kefarete orucuna devam etmez de ara verilerse, kefarete yeniden başlamaları gerekir. Birkaç defa kefareti gerektirecek şekilde orucunu bozan kimseye bunların hepsi için bir kefarete orucu yeterli olur. Ancak kefareti yerine getirdikten sonra yine kasten orucunu bozarsa bundan dolayı da ayrıca kefarete gerekir. Kefareti yerine getiremeyecek kadar yaşlı ve hasta olanlar kefarete yerine 60 fakiri sabah ve akşam doyurur ya da parasını verirler. Bu parayı ayrı ayrı 60 fakire verebileceği gibi, 60 gün boyunca her gün bir fakire de verilebilir. Ancak şuna dikkat etmek gerekir. 60 günlük yiyeceği veya değerini bir günde tek bir fakire verirse sadece bir günlük yerine geçer.

KÜPECİK: Kütahya taraflarında hala yaşamaya devam eden bir gelenek. İftar ile yatışı ezanı arasında aynı sokağın çocukları genelde 5-6 kişi bir araya gelerek kapı kapı dolaşır bahşiş toplarlar. Bahşiş toplama esnasında çocuklar Küpecik şarkısını söylerler. Bahşiş olarak genelde para verilse de paranın yerine fıstık, leblebi, şeker verildiği de olur.

MAHYA: Ramazan'da ve mübarek gün ve gecelerde iki ya da daha fazla minareli camilerde iki minare arasına asılan kandillerle ışıklandırılmış yazılar. Osmanlıda Kandil Sultan II. Selim za-

manında (1566–1574) Regaib ve Mevlit geceleri yakılmıştır. Mahyanın başlangıcı ise Sultan 1. Ahmed dönemine (1613–1617) kadar uzanır. Bundan sonra kandillerde ve Ramazan Ayında camilerde mahyalar kurulması bir gelenek haline gelmiştir. Mahyalarda genellikle "Hoş geldin ya şehri Ramazan", "Oruç tutunuz ki sıhhat bulasınız", "Şefaata ya rasulellah", "Müminler kardeşler" gibi günün anlamına uygun ifadeler yer alır.

MUKABELE: Ramazanda hafızların veya Kur'anı Kerim'i iyi okuyanların cemaat huzurunda her gün birer cüz olmak üzere Kur'an okumaları geleneğidir. Bu gelenek Hz. Peygamber Efendimiz zamanında dört büyük melekten biri olan vahiy meleği Cebrail'in her sene Ramazan Ayında gelip Hz. Peygamber Efendimiz ile birlikte Kur'an'ı birbirlerine okumalarını temsil etmektedir. Hafızlar tarafından her gün birer cüz şeklinde bir Ramazan boyu okunan mukabeleyi yaşlısı genci tüm Müslümanlar imkanları elverdiği oranda takip etmeye çalışmaktadırlar.

NAFILE ORUÇ: Üzerinde herhangi bir sorumluluk olmadığı halde sadece Allah'ın rızasını kazanmak amacıyla tutulan oruçlara nafil oruçlar denir. Hz. Peygamber Efendimizin Aşure günü ile beraber ondan bir gün önce veya bir gün sonra, Pazartesi ve Perşembe günleri, Hicri ayların 13., 14., 15. günleri gibi belirli günlerde oruç tuttuğu bildiril-

mektedir. Bu yüzden sayılan günlerde oruç tutmak sünnettir. Yine Recep ve Şaban aylarında diğer aylardan daha fazla oruç tuttuğu belirtilmektedir. Ancak üç ayların tamamını oruçlu geçirdiğine dair bir bilgi yoktur. Bu yüzden halk arasına üç ayları oruçlu geçirmek şeklinde yaygın olan düşüncenin dini bir dayanağı yoktur.

NIYET: Azim, kasıt, kesin irade; kalbin bir şeyi bilmesi anlamlarına gelir. İslam Dini'nde kişinin yapacağı ibadete başlamadan önce hem kalpten hem de dil ile niyet etmesi gerekir. Yapılan ibadetlerin ve işlerin değeri niyete göre belirlendiği için, İslam'da niyetin önemli bir yeri vardır. Bir hadiste Hz. Peygamber Efendimiz şöyle buyurur: "Ameller ancak niyetlere göredir." (Buhari, Bed'ülVahy, 1) Birçok ibadette olduğu gibi ister farz, ister kaza veya nafil olsun Oruç ibadetinde niyet şarttır.

ORUÇ VERMEK: Henüz oruç tutma yaşına gelmemiş küçük ama arada bir de olsa oruç tutmaya gücü yeten çocukları oruca alıştırmak için büyüklere bahşiş karşılığında küçüklere oruç tutturma geleneği. Buna göre Dede, amca, dayı, teyze, hala gibi büyüklere çocuklara kendileri için tutmak üzere oruç siparişi verirler. Oruç tutan küçük çocuk akşam iftar vakti yaklaştığında kendisine oruç siparişi veren büyüğün evine giderek elini öper bahşişini alır ve sözde onun için tuttuğu orucu ona

devreder ve iftar sofrasının onur konuğu olarak o evde iftar açar. Bu yöntem çocukların severek ve isteyerek oruca başlamalarında çok önemli rol oynar.

ORUÇ SATMAK: Ramazan Ayında küçük çocukların tuttıkları ilk orucu büyüklerine satması geleneğine verilen addır. İlk defa oruç tutmaya başlayan küçük çocuklara orucun değerini anlatmak ve onlarda hoş bir anı bırakmak için onların ilk tuttıkları oruç büyüklerinden birisi tarafından satın alınır. Karşılığında çocuğa bahşiş ödenir.

ORUÇ TUTMAK: Farsça kökenli bir kelime olan orucun Arapça karşılığı 'savm'dir. Oruç, kısaca şöyle tarif edilebilir: İmsak vaktinden itibaren, güneş batıncaya kadar Allah rızası için yemekten, içmekten ve cinsel ilişkiden kaçınmak. Oruç İslam'ın temel şartlarından biridir. Kur'anı Kerim'de Bakara Suresi 183. ayette Yüce Allah, "Ey iman edenler! Oruç sizden önceki ümmetlere farz kılındığı gibi size de farz kılındı" diye buyurmaktadır. İslam Dini'nde Oruçlar farz vacip ve nafil olarak üç kısma ayrılır. Ramazan, kefarete ve kaza oruçları farz, adak orucu vacip ve kişinin sevap kazanmak için kendi isteği ile tuttuğu oruçlar nafil oruçlardır. Oruç tutmanın bireye ve topluma birçok yararı vardır.

Oruç tutmak insanda ahlaki duyguların güçlenmesine sebep olur. Bu yolla günah ve kötülüklerden uzak durma da-

ha da kolaylaşır. Aynı zamanda Allah için aç kalan kişi onun emir ve yasakları karşısında da kendi konumu bilir ve bu emir ve yasalara uymaya özen gösterir.

Aç kalmanın insanı terbiye eden bir yönü vardır mutlaka. Yemek ve içmekten geçici bir vazgeçmek zorunda kalmak sahip olunan nimetlerin değerini bilmeye ve bu nimetleri veren Allah'a şükür etmeye vesile olur. Allah'a şükretmesini bilen insan sayesinde yardım ve destek gördüğü kimselere de teşekkür etmesini bilir.

Oruç tutmanın çok sık tekrar edilen faydalarından biri de kişinin iradesini güçlendirmeye yardım etmesidir. İsteyerek ve bilerek sahip olduğu varlıklardan istifade etmeyi geçici bir süre erteleyebilen kimse yarın başına gelecek sıkıntılarda da dayanmasını ve sabretmesini öğrenecektir. Ramazan Ayı oruç ve paylaşım ayıdır. Paylaşım ve kardeşlik duygusunun gelişmesi için orucun çok büyük etkisi vardır. Geçici bir süre yeme içme yasağı insanda maddi imkanı olmayan diğer kardeşlerinin sadece Ramazan Ayında değil diğer aylarda da aynı sıkıntılar içinde olduğunu anlamasına yardım eder ve bu sayede o bu durumdaki dostlarına yardım ve desteğini artırmaktan geri durmaz. Bütün bunlar orucun faydalarından bazılarıdır. Ancak biz her şeyden önce bizi yaratanın emrine uymak için oruç tutarız.

ORUÇ BOZMAK: Başlanan bir orucu yarıda kesmek. Eğer kişi kendi isteği ile başlayıp tuttuğu nafile veya adak orucunu bozarsa aynı orucu tekrar tutmak ona farz olur. Eğer Ramazan orucunu bilerek bozarsa hem günü gününe kaza orucu hem de peş peşe olmak şartıyla 60 günlük kefaret orucu tutması gerekir.

ÖZÜRLÜNÜN ORUCU: Ramazan Orucu genel anlamda akli başında ve sorumluluk yaşı gelen her Müslüman'ın tutması gereken bir ibadettir. Ancak tutmaya her hangi bir sebepten dolayı oruç tutmaya gücü yetmeyen kimseye özürlü denir. Bu konuda Kur'anı Kerim'de Bakara Suresi 184. Ayette şöyle buyrulmaktadır: "Sizden kim hasta veya yolculuk halinde olursa, tutamadığı günler sayısınca başka günlerde tutar. Oruç tutmaya gücü yetmeyenler üzerine de bir yoksul doyumu fidiye (lazımdır)" Buna göre hastalar, 90 km.den daha uzak bir mesafeye yolculuk yapanlar, oruç tutmaya gücü yetmeyecek kadar ihtiyar olanlar, hamile veya çocuk emziren ya da adet gününde olan hanımlar oruç tutma konusunda özürlü sayılırlar. Bu kişiler söz konusu özürler ortadan kalktıktan sonra tutamadıkları günleri kaza ederler. Özürleri sürekli olanlar ise tutamadıkları gün sayısınca fidiye verirler.

RAMAZANİYELİK: Bir ay boyunca iftar, sahur yemekleri için alınan yağ, şeker, pirinç şehriye, erişte, çorbalık

kuskus çeşitli peynir, zeytin, değişik reçel malzemesi, bal, tahin vb. temel malzemenin adı. Ramazaniyelik malzemeler, Ramazan girmeden alınıp bir nevi stok edilir. Ramazan yaklaştığında fakirler için hazırlanan ramazaniyelikler satın alınır ve yardımlaşma duygusu içerisinde ihtiyaç sahiplerine gönderilir.

RAMAZAN AYI: Hicri Takvimin dokuzuncu ayıdır. Müslümanlar, Ramazan Ayı'nı İslam'ın temel farzlarından biri olan oruç ibadetiyle geçirirler ve Ramazan bitiminde bayram yaparlar. İçinde Kadir gecesini barındırması, Kur'anı Kerim'in bu ayda indirilmiş olması ve oruç ayı olarak belirlenmesi Ramazan Ayı'nın değerini artırmıştır. Kur'anı Kerim'de Bakara Suresi'nin 185. ayetinde Ramazan Ayı için şu ifadeler yer alır: "Ramazan Ayı insanlara yol gösterici, doğrunun ve doğruyu eğriden ayırmanın açık delilleri olarak Kur'an'ın indirildiği aydır. Öyle ise sizden Ramazan Ayı'na ulaşanlar onda oruç tutsun." Bizim toplumumuzun bu aya verdiği değeri, çocuklarımıza Ramazan isminin verilmesinden anlamak mümkündür. Ramazan ayında Mukabele denilen Kur'an hatimleri yapılır. Genelde kadınlar evlerde veya caminin kadınlara ayrılan bir bölümünde toplanarak Kur'an okuyan bir kişinin okumasını takip ederler. İftar yemeğinden sonra teravih namazına gidilir.

Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde yer alan bir hadiste Hz. Peygamber Efendi-

miz'in Ramazan Ayı hakkında şöyle dua ettiği belirtilmektedir: "Allah'ım Recep ve Şabanı bize bereketli kıl ve bizi Ramazan'a ulaştır." Evveli rahmet, ortası mağfiret, sonu cehennem ateşinden kurtuluş olan Ramazan Ayı 11 ayın sultanı olarak kültürümüze yerleşmiş ve onun için birçok ilahi ve şiir yazılmıştır. Ramazan Ayının geliştiği şerefine yazılan ve onu "merhaba ey şehri Ramazan" diye ile karşılayan ve bitişinde "elveda ey şehri Ramazan" diyerek veda eden bu coşku ve hüznü yüklü şiir ve ilahiler hala daha Ramazan Ayında camilerde ve diğer başka mekanlarda okunmaya devam edilmektedir.

RAMAZAN/İFTAR ÇADIRI: Ramazan Ayında fakirlere, iftarını evinde açma imkanı olmayanlara iftar vermek amacıyla kurulmuş iftar çadırları. İftar çadırları oldukça yeni bir Ramazan faaliyetidir. Ramazan ayında yardımlaşmanın ve sosyal kaynaşmanın en pratik bir çözümü olan çadır kurarak iftar yemeği verme uygulaması genellikle Belediyeler veya özel yardım kuruluşlarının desteğinde varlığını sürdürmektedir. İftar sonrası geleneksel seyirlik sanatları ve müzik gibi bir takım kültürel faaliyetlerin de yer aldığı Ramazan çadırları eski ramazanların tadını günümüze taşınmasına zemin hazırlayan güzel çabadır.

RAMAZAN DAVULU: Ramazan Ayı'nda sahura uyandırmak için mani-

ler eşliğinde çalınan davul. Çalar saat ve benzeri aletlerin olmadığı eski zamanlarda insanlar sahurun bereketini kaçırmamak ve sahur vaktinde uyanabilmek için kendilerini her gece sahura kaldıracak bir davulcu tutarlardı. Bütün bir ramazan boyunca mahalleyi sahura kaldıran davulcu ramazan ayının bitimine yakın elinde davulu ile kapı kapı gezerek maniler söyler, mahalleliler de ona keselerine göre, gönüllerinden kopan bir ücret verirler. Günümüzde artık hoş bir ramazan geleneği olan Ramazan davulu Ramazan'ın o bereketli havasında varlığını sürdürmeye devam etmektedir.

RAMAZAN MANİLERİ: Ramazan Ayında Sahura kaldırmak gibi çeşitli vesilelerle davul eşliğinde söylenen manilerdir. Kültürümüzün bir parçası haline gelen Ramazan Manileri yöreden yöreye değişir.

RAMAZAN NÜKTELERİ: Ramazan Ayına mahsus tebessüm ettiren hoş fıka ve kısa hikayelerden oluşur. Ramazanın gelişine, hilalin görülmesine ve oruç tutmaya varıncaya kadar değişik konularda anlatılan fıkralar Ramazan'ın farklı ve neşeli bir yüzünü yansıtır.

RAMAZAN PİDESİ: Elekten iyice geçirilmiş ince undan yumurta ve süt katılarak daire şeklinde yapılan ekmeğe pide denmektedir. İftar sofralarının vazgeçilmez lezzetleri arasında yer alan

ve Osmanlıdan günümüze hala aynı tarzda fırınlardan sofralarımıza sunulan Pide Ramazan Ayının simgelerinden birisidir. Genelde iftar saatine yakın fırınların önünde uzun kuyruklar oluşturarak iftarlık taze pide alma telaşı pide ile hafızalarımızda yer eden bir görünümdür. Pide almak için evin en küçüğünü mahalle fırınına göndermek ise hala adettendir.

RAMAZANİYE: Mevlid, siyer, hilye, miraciye gibi dini edebiyatın bir tür olan Ramazaniyeler Ramazan ayına dair şiir ve hikayelerden oluşur. Ramazan aylarının, edebiyatta da önemli yeri vardı. Devrin şairleri ramazandan ötürü Ramazaniye isimli kasideler yazarak başta padişahlar olmak üzere devrin önde gelenlerine bunları sunar ve bahşiş alırlardı. Ramazaniyeler içinde her konuda beyit bulunur.

REYYAN KAPISI: Ramazan ayında oruç tutanların Kıyamet günü cennete girecekleri özel kapının adıdır. Sevgili Peygamberimizin ifadelerinde bu konu şöyle geçmektedir. "Cennetin Reyvan denilen bir kapısı vardır. Kıyamet günü O kapıdan sadece oruç tutanlar girerler. Onlardan başka kimse giremez. ... onlar girdikten sonra kapı kapanır başka hiç kimse giremez." (Buhari, Savm 4)

SAHUR: Ramazan Ayında oruç tutmak üzere gecenin sonuna doğru yenen yemek. Bir sonraki orucu karşıla-

ma yemeğidir. Sabaha karşı yenir. Gündüz, insanı susatmayacak, ama tok tutacak yemekler yapılır. Hz. Peygamber sahur yemeğini özellikle teşvik ederek, mutlaka yenmesini tavsiye etmiştir. Onun "Sahur yapınız hiç şüphesiz sahurda bereket vardır" (Buhari, Savm 20) ifadesi bu konuya verdiği önemi göstermektedir. Hz. Peygamber döneminde Müslümanların sahura kalkabilmesi için Sevgili Peygamberimizin müezzini Bilali Habeşi ezan okurdu. Sahura kalkılıp yemek yendikten sonra imsak vakti girdiği zaman Abdullah ibn Ümmi Mektum isimli bir başka müezzin ezan okurdu. Hz. Bilal'in ezanı, sahur yemeği yiyenleri uyarmak, İbn Ümmi Mektum'un ezanı ise imsakı ve sabah namazının vaktini bildirmek üzere okunan ezanlardır. Böylece insanlar duydukları ezanın sahur ezanı mı yoksa imsak ezanı mı olduğunu ayırt edebiliyorlardı.

SAİM: Arapça oruç tutan, oruçlu olan kimseye verilen isimdir.

SAVM/SİYAM: Oruç tutmak anlamına gelen Arapça bir kelimedir.

SAYA: Çanakkale yöresine has bir Ramazan geleneğidir. Geleneğe göre Ramazan Ayında iftardan sonra çocuklar kapı kapı gezerek bahşiş toplarlar. Bahşiş toplama sırasında çaldıkları her kapının önünde önce topluca maniye söyler sonra da bahşişlerini isterler.

TERAVİH: Ramazan ayında yatsı namazından sonra kılınan 20 rekatlık namazın adıdır. Teravih Arapçada "oturmak, istirahat etmek" anlamına gelmektedir. Ramazan ayında kılınan bu namazın teravih adını alması her dört rekattan sonra bir müddet oturularak istirahat edildiği içindir. Kur'an'da bahsi geçmeyen ve sadece hadislerde ifade edilen Teravih namazı sünnettir. Sevgili Peygamberimiz Ramazan Ayının sonuna doğru bazı gecelerde ashabına, gecenin üçte birini geçinceye kadar teravih namazını kıldırmıştır (İbn Mace, İkametu'sSala, 173). 20 rekate olarak kılınması Hz. Ömer'in uygulamasına dayanır.

Dört halife devrinden sonra da bu şekilde devam etmiştir. Ülkemizde genelde dört rekatta bir selam verilerek kılınır. Rekatlarda selatu selam getirilir ve zaman zaman ilahiler okunarak coşkulu bir şekilde namaza devam edilir. Namazda okumak için kısa sureleri iyice bilmeyenler için teravih aynı zamanda bir öğrenim fırsatı sayılır. İmamlar genelde her gün teravih namazında kısa süreleri okuyarak namaz kılanlara yanlışlarını düzeltmeleri için fırsatı sağlamaktadırlar.

ÜÇ AYLAR: Hicri takvimin 7., 8. ve 9. ayları olan Recep, Şaban ve Ramazan aylarına verilen isimdir. Recep ve Şaban aylarının içinde birçok mübarek gecenin bulunması ve Ramazan ayının ise oruç ayı olması üç ayların değerini ar-

tırmıştır. Bu ayların değerini artıran bir başka sebep de bu aylar hakkında Peygamber Efendimizden bize aktarılan ifadelerdir. Peygamber Efendimiz Recep ayı girince, "Allah'ım! Recep ve Şabanı bize mübarek kıl. Bizi Ramazana ulaştır" diye dua ederdi. Müslümanların büyük bir arzu ile kutladıkları beş önemli kandilin dört tanesi üç aylar içerisindeydi.

YEVMI ŞEKK: Oruç tutulması şüpheli olan gün demektir. Bu ifade Şaban ayının son günü için kullanılır. Buna göre Şaban Ayının son günü hilal gözlemlenir. Eğer hilal görülürse Oruca başlanır. Ancak havanın kapalı olduğu günlerde hilalin görülmesi zor olduğu için bu günlere yevmi şekk denir. Sevgili Peygamberimiz Şabanın son günü havanın hilal görülemez kadar kapalı olması durumunda Şaban Ayının 30 güne tamamlanmasını tavsiye buyurmuşlardır. (Buhari, Savm 11)

YOLCULUK/SEFER: En az 90 km. lik bir yol giden kimse, gideceği yerde 15 günden az kalacaksa İslam Dini'ne göre yolcu kabul edilir. Bu yolculuk bazı ibadetlerde kolaylık ya da ertelemeyi beraberinde getirir. Yolculuk yapan kimse beş vakit namazın dört rekatlık farzlarını iki olarak kılar sünnetler ise aynı şekilde kalır. Aynı şekilde yolcu dilerse orucunu tutmayıp daha sonra tutmak üzere erteleyebilir.

Murat AYDIN

Zeytinburnu Belediye Başkanı

Ramazan Ayı o her zamanki tatlı telaşıyla, huzur dolu iklimiyle geldi, evlerimize, mahallemize, sokağımıza misafir oldu. Evlerimiz yine onun güzellik iklimine girdi.

Rahmet ve bereketin insanlara sunulduğu bu ayı hayırlı geçirmek hepimizin dileği olmalı.

Bu ayda uzaklaştığımız kendimize tekrar dönmeliyiz. Kalbe dönmeliyiz. Alçakgönüllülüğe dönmeliyiz. Yoksulları gözetmeli, iyiliğe daha fazla sarılmalıyız.

Bütün kardeşlerimize tatlı bir huzur getirmesini dilediğimiz bu ayda, oruçlar tutulacak, ailecek iftar ve sahur edilecek, camiler dua edenlerle dolup taşacak.

Bu manevi ve sosyal dayanışma heyecanını paylaşmak için biz de belediye olarak sizlere küçük hediyeler hazırladık.

Elinizdeki bu kitapçık, Ramazan ile ilgili hafızalarımızı tazelemeye dönük bir çalışma. Ramazan'ın o ılık, tatlı atmosferini kelimelere dökerek, sizlere bir sözlük halinde sunmaya çalıştık.

Dileğimiz o ki, bu ay tüm dünyaya ve İslam Alemi'ne huzur ve barış getirsin.

Ramazan, hanenize hoş, sevinçli ve huzur dolu günler getirsin...